

Nr. 1892. I. 20

VAN DEN SCHRIJVER

VERSLAG

OMTRENT DE

Oude Gemeente- en Burgerlijke Stands-Archieven

IN

Noord-Brabant

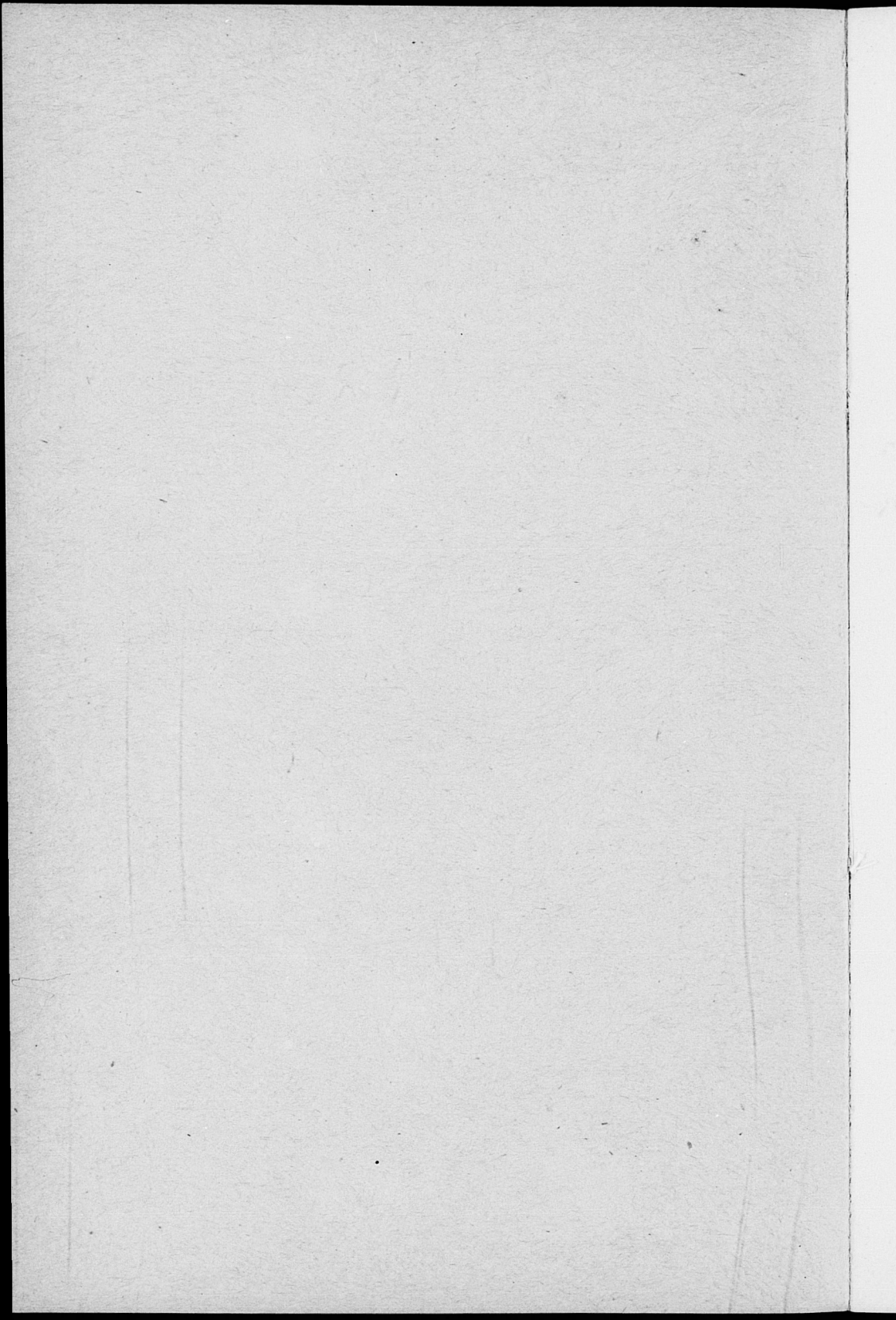
uitgebracht aan Heeren Gedeputeerde Staten dier provincie

DOOR

M^R. A. C. BONDAM,

RIJKS-ARCHIVARIS IN NOORD-BRABANT.

's-Hertogenbosch, juni 1892.

VERZORGING

VAN

Oude Gemeente- en Burgerlijke Stands-Archieven

IN

NOORD-BRABANT.

Edel Groot Achtbare Heeren!

Wederom heb ik de eer UwEGr.Achtb. een jaarver-
slagje te zenden van mijne bevindingen en werkzaamheden
opzichtsens verschillende oude gemeente-archieven in deze
provincie. Ik kan niet ontveinzen dat deze relazen dreigen
eenigermate te gaan lijden aan eentonigheid. Maar hoe kan het
anders? Telken jare vind ik weder even slechte toestanden.
Nu tref ik bewaarplaatsen aan die doorregen, of vochtig
zijn, of door minder gewenschte gasten tot verblijfplaats zijn
gekozen; dan bevind ik de archieven of gedeelten daarvan
buiten het raadhuis, vergeten soms of wel bij particulieren
aan huis; soms zijn zij grootendeels verdwenen of vernietigd,

Ordering en inventarisatie van oude gemeente- en

dan weêr met andere vermengd, die op verkeerde plaatsen zijn geraakt; dikwijls blijkt het niet aan de bewaarplaats of zelfs aan de ruimte te liggen, maar is het archief als verschoppeling behandeld, ja mishandeld en verkeert het in een staat van verregaande, van ouder tot ouder verergde verwaarloozing. Aldus: variaties op een zelfde thema, honderd maal te herhalen.

Wat is nu bij elke van dergelijke bevindingen anders te doen dan de handen uit de mouw te steken en zoo spoedig en afdoend mogelijk verbetering in de toestanden te brengen op de meest eenvoudige en eenmaal als regel aangenomen wijze: sorteeren, tot pakken maken en deze, evenals de serieën der registers, duidelijk letteren, nummeren en op een staat of inventaris brengen? Ook dit blijft alle jaar in hoofdzaak hetzelfde, — tot eenmaal overal de hand van hem, die zich deze taak aantrekken kan en wil, heeft gedaan wat zij te doen vond en al de oude archieven in zulk een toestand zal hebben gebracht, dat het in orde houden zoowel als de contrôle daarop voortaan gemakkelijk kan zijn en doeltreffend.

Daarna eerst zal geleidelijk kunnen voortgewerkt worden aan de nadere, meer gedetailleerde regeling en beschrijving van enkele grootere (b. v. die van steden als *Bergen op Zoom, Eindhoven, Grave*) en van andere belangrijke archieven. Dan ook kan de hand geslagen worden aan de verzekering van het voortbestaan en de goede bewaring van de waterschaps- en ook van de nieuwere gemeente-archieven. En dan zal ook de verslaggever meer aanleiding vinden om mededee-

burgerlijke stands-archieven in Noord-Brabant.

lingen te doen omtrent de bewerking en inhoud der archieven en stellig ook in dat opzicht een veel dankbaarder taak hebben dan mij thans ten deel valt.

Toch mag ik over de resultaten, zoo vroeger als ook weder in het vorige jaar bereikt, niet klagen. In enkele plaatsen schoot het werk goed op, was behoorlijke berg-ruimte aanwezig en dadelijk beschikbaar en kon afdoende ordening plaats vinden. In vele gemeenten werden, waar zij elders ontdekt en bepaald waren, stukken terechtgebracht en weder bij het oud-archief gevoegd. En ook de bestaande inventarisatie van enkele gemeente-archieven werd verbeterd, aangevuld en uitgebreid, terwijl met den uitgaaf in druk en daaraan gepaard gaande omwerking van den inventaris voor twee gemeenten werd begonnen. Omtrent enkele plaatsen deel ik thans een en ander bijzonder mede.

Groot was mijne verbazing zoowel over den omvang als over den toestand van het oud-archief van *Loonopzand*, dat ik te *Kaatsheuvel* op een zoldervertrek van het raadhuis vond. Wel tien kubieke meter papier lag, met een voetpad er om heen, vierkant op den vloer gestapeld, recht afgekant, en slechts aan ééne der zijden eenigszins uitvloeiende naar den zolderwand. Tegen dezen waren rondom een zeer groot aantal registers, ordeloos, maar netjes, in stapels neêrgeleid, en het geheel, met stof overdekt en doortrokken, met vuil van allerlei aard vermengd en, voor zoover de stukken voor het oog een afzonderlijk beeld vormden, verropt en verspreid, maakte een indruk als de keurig gestapelde mesthoop

Ordering en inventarisatie van oude gemeente- en

van een netten Hollandschen boer. Daarbij kwamen de zolderhitte en stoffucht en een heirleger van doode en levende vliegen om dien indruk te verlevendigen.

Gelukkig gaven twee ruime localiteiten gelijkvloers, een middelkamer met tafel enz. en een tweede bergzolder gelegenheid tot geleidelijke en niet al te benauwde sorteering en voorloopige regeling van het archief. Bij uitzoeking op de middelkamer, na een voorloopige schoonmaak, kon de splitsing in afdelingen en rubrieken door verdeling over den tweeden bergzolder geschieden. Alleen, bij groote zomerhitte bleek het werk onmogelijk te kunnen worden volgehouden. Bij uitsluiting moest van het meer gunstige na- en voorjaarsweer worden gebruik gemaakt om het te voltooien. En daar het misschien wel 30 of 40 werkdagen zal eischen, zal het zelfs vóór 1893 misschien wel niet kunnen afloopen.

Toch is zulk werk niet ontmoedigend of zelfs onaangenaam. Want het geldt hier een bizonder rijk en oud archief. *Loonopzand*, binnen welks palen de straat *Kaatsheuvel* eerst in 't laatst der vorige eeuw een uitbreiding van beteekenis verkreeg, om, weldra parochie geworden, reeds in 't midden dezer eeuw zich officieel tot hoofdplaats der gemeente en — zeer tot spijtigheid der bewoners van 't oude plaatsje *Loonopzand* — tot zetel van het bestuur te zien verheffen, is een zeer belangrijke plaats uit geschiedkundig oogpunt. Zijn schepenbank is oud, zijn heer had uitgebreide rechten, een eigen leenhof en stellig vroeger een laatbank. De weg van den *Bosch* naar *Breda* liep er door en tol werd er gehe-

burgerlijke stands-archieven in Noord-Brabant.

ven, in het oude Venloon, zooals het heette. Toch vindt men juist hier de oude landelijke toestanden nog laat in de schriften bewaard, en een menigte documenten, die van die toestanden getuigenis afleggen. Ook zijn de losse stukken, al zijn bijna al de pakken los geraakt, weinig uit hun verband geraakt; en zijn zij al verkreukeld of vervuild, evenzeer als de registers zijn zij nog gaaf bewaard gebleven, zoodat een goed geheel te maken is van het nu zoo verschopte archief, dat zoowel in het belang van gemeente en particulieren als in dat de wetenschap met vrucht zal zijn te raadplegen.

En dan, ik heb geen would-be archivaris tot voorwerker gehad. Geen troosteloozer arbeid toch volgens mijne ondervinding, dan de regeling van een oud-archief, waarin ondeskundigen „orde” zijn gaan brengen. Dit wil doorgaans niet anders zeggen dan dat zij de oude orde zijn gaan verbreken. Dan zijn zij b. v. zelfstandige collectietjes gaan maken van sommige der bijlagen van rekeningen, daartoe uit de dossiers genomen, evenzoo de bundels van procedures gaan splitsen of bijv. al de losse processtukken chronologisch gaan rangschikken, in plaats van ze volgens hun verband bijeen te laten. Of wel, zij hebben verzamelingen aangelegd van papieren over bijzondere onderwerpen en daarbij allerlei soort van stukken gevoegd, waartoe zij tot zelfs de liassen hebben losgemaakt; enz. enz. In het algemeen heb ik nog het liefst te doen met die maagdelijke oude archieven, waaraan in tijden geen zorgende hand is geslagen.

Waartoe zou men dan ook naar de oorzaak van een minder

Ordening en inventarisatie van oude gemeente- en

ordelijken toestand dier archieven gaan vorschén? Geen moeilijker taak trouwens dan de aansprakelijkheid vast te stellen voor de minder goede verzorging van de oude lokale archieven, waarnaar immers ook van hooger hand in lange tijden niet was omgezien. Geen taak, die de archivaris liever voorbijgaat. Hoe dan ook het archief van „Loon” in den beschreven toestand kwam, liet en laat mij koud, al geloof ik gaarne de verzekering van den secretaris, dat het voornamelijk een gevolg is, eerst van het gebrek aan ruimte en daarna van de raadhuis-verbouwing, die in 1882 mijn ambtsvoorganger belette het archief te gaan opnemen. Als na de sorteering, als rechtstreeksch vervolg dier verbouwing, nu de noodige kasten gemaakt zullen zijn en het archief, goed verzorgd, in orde daarin geplaatst, dan zal gelegenheid tot contróle bestaan en zal later niet weder de „man op ’t kerkhof” behoeven beschuldigd te worden, wanneer nl. maar van die gelegenheid voortdurend gebruik kan en zal worden gemaakt!

De oude registers van den burgerlijken stand van *Loon op Zand* waren ter secretarie bewaard. Talrijk en nog al gebruikt, eischen zij meer tijd tot beschrijving dan ik tot nog toe ter plaatse er voor over had, zoodat dit werk nog niet is afgelopen. De bijzondere verzorging zal daarna onder mijn toezicht door een deskundigen binder moeten geschieden.

Te *Rosmalen* vond ik eveneens het oud- met een gedeelte van het nieuw-archief op den zolder, echter op een kleinigheid na niet op den vloer maar op planken, die tusschen

burgerlijke stands- archieven in Noord-Brabant.

de binten waren gelegd. Het werd geheel nagezien en zoo-
ver noodig gesorteerd en bij deze gelegenheid door den
veldwachter tevens schoongemaakt. Enkele stukken en
pakken werden, als een betere bewaarplaats eischende, afge-
zonderd, ter secretarie gebracht en voor een nader on-
derzoek gereserveerd. Overigens trof ik hier al zeer weinig
stukken aan, die uit meer algemeen oogpunt van belang
waren. Hetgeen het meest de aandacht trok, ook van den
burgemeester en secretaris, die mij een tijdlang gezelschap
hielden bij het werk, waren stukken over rechten der ge-
meente, de grenzen, de Aa en bruggen daarover, de jacht.

De burgerlijke standspapieren worden in vrij goeden toe-
stand behoorlijk in de kasten ter secretarie bewaard. Het
ware te wenschen dat ook voor het nu op den moeilijk te
bereiken zolder bewaarde archief veiliger bergplaats en ook
kasten-bergruimte werd gevonden of bezorgd.

Te *Berkel* trof ik tegen mijn verwachting een vrij aan-
zienlijk oud-archief aan. Het plaatsje, dat met *Inschoot* en
Heukelom ééne gemeente vormt, is eerst sinds 1803 zelf-
standig en behoorde vroeger, evenals *Haren*, tot *Oisterwijk*
c. a. Maar gelijk naar *Haren* waren ook naar *Berkel* na de
afscheiding een reeks bescheiden, op het afgenomen deel bi-
zonder betrekkelijk, overgebracht. Deze kwamen thans voornl.
uit de onderste vakken van twee diepe kasten ter secretarie
en uit twee kleine kastjes daarboven te voorschijn en be-
sloegen, na de sorteering in volgorde opgesteld op den
vloer der raadzaal, een lengte van een meter of tien. De

Ordering en inventarisatie van oude gemeente- en

rekeningen en kohieren betreffende elk der drie dorpen, de resolutieboeken, voor de drie plaatsen te *Oisterwijk* afzonderlijk gehouden, vormden er het grootste bestanddeel van. Staten werden na de afzondering der weinige oude rechterlijke stukken (waarvan de opzending nog steeds achterwege bleef) van alles opgemaakt en maatregelen tot verbetering der bewaring en behoud der orde voorgeslagen. Ik hoop dat 't volgend jaar vermeld zal kunnen worden dat deze hun beslag kregen.

De oude papieren van den burgerlijken stand hadden een voldoende bewaarplaats ter secretarie en zijn volledig beschreven. Ook die ter R. K. parochie van *Enschot* bewaard werden, dank zij de ook daar weder ondervonden welwillendheid, opgenomen in de lijst.

Boatel stelde thans de gelden beschikbaar voor het drukken van den inventaris, in 1884 voorloopig opgemaakt. Deze is daarop onder handen genomen ter aanvulling en nadere specificatie. Op den zolder van het raadhuis had ik reeds vroeger een aantal nog tot het oud-archief behorende papieren ontdekt. Zij zijn thans uitgezocht, waarbij de groote massa gedrukte bescheiden en stukken van het nieuw archief, waartusschen zij verspreid en gepakt zaten, alle door de hand moesten gaan en tevens eenigszins geordend zijn geworden. Er waren eenige niet onbelangrijke stukken bij de oudste; zoo o. a. fragmenten van een schepenregister uit het begin der 15de eeuw die, te zamen met een notariëel protocol en registers van verpachtingen der goederen, tien-

burgerlijke staats-archieven in Noord-Brabant.

den enz., behoorende aan den heer van *Bokstel* en *Liemde*, nu in 's Rijks depôt zijn opgenomen en bij het oude rechterlijke archief van *B.* gevoegd; verder verschillende oude reglementen, stukken over de partijenschappen in het eind der 18de en begin dezer eeuw, enz. Eenige registers, in 1811 abusievelijk tot het schepensarchief gerekend en aan het Rijk overgegaan en nu in 's Rijks depôt berustende, hoop ik weder aan het gemeentelijk archief te kunnen doen toekomen. Ik verwacht dat het werk der om- en bijwerking van den catalogus en de uitgaaf er van nog in dit jaar kunnen afloopen; voor de toezending van een exemplaar aan Uw college zal ik zorg dragen.

Te *Udenhout* trof ik slechts zeer weinig oud-archief aan, het meerendeel daarvan nog dateerende na 1803, toen ook *Udenhout* van *Oisterwijk c. a.* gesplitst werd. Toch schijnt ook naar *U.* een deel van het oud-archief der oude eeninge toenmaals te zijn overgebracht. Na ter secretarie en in een ander vertrek den inhoud der kasten te hebben nagezien, en na ook de burgerlijke standspapieren te hebben onderzocht en beschreven, vond ik toch op den zoldervloer een aantal kohieren en andere registers. Ik had nog geen gelegenheid die uit te zoeken en op betere plaats, in het flinke raadhuis goed te vinden, over te brengen.

Thans is ook het in 1884 wegens de verbouwing van het raadhuis gestaakte werk te *Gemert* hervat. Op den ruimen zolder vond ik het geheele archief, registers en losse

Ordering en inventarisatie van oude gemeente- en

ordelijken toestand dier archieven gaan vorschen? Geen moeilijker taak trouwens dan de aansprakelijkheid vast te stellen voor de minder goede verzorging van de oude lokale archieven, waarnaar immers ook van hooger hand in lange tijden niet was omgezien. Geen taak, die de archivaris liever voorbijgaat. Hoe dan ook het archief van „Loon” in den beschreven toestand kwam, liet en laat mij koud, al geloof ik gaarne de verzekering van den secretaris, dat het voornamelijk een gevolg is, eerst van het gebrek aan ruimte en daarna van de raadhuis-verbouwing, die in 1882 mijn ambtsvoorganger belette het archief te gaan opnemen. Als na de sorteering, als rechtstreeksch vervolg dier verbouwing, nu de noodige kasten gemaakt zullen zijn en het archief, goed verzorgd, in orde daarin geplaatst, dan zal gelegenheid tot contrôle bestaan en zal later niet weder de „man op ’t kerkhof” behoeven beschuldigd te worden, wanneer nl. maar van die gelegenheid voortdurend gebruik kan en zal worden gemaakt!

De oude registers van den burgerlijken stand van *Loon op Zand* waren ter secretarie bewaard. Talrijk en nog al gebruikt, eischen zij meer tijd tot beschrijving dan ik tot nog toe ter plaatse er voor over had, zoodat dit werk nog niet is afgelopen. De bijzondere verzorging zal daarna onder mijn toezicht door een deskundigen binder moeten geschieden.

Te *Rosmalen* vond ik eveneens het oud- met een gedeelte van het nieuw-archief op den zolder, echter op een kleinigheid na niet op den vloer maar op planken, die tusschen

burgerlijke stands- archieven in Noord-Brabant.

de binten waren gelegd. Het werd geheel nagezien en zoo-
ver noodig gesorteerd en bij deze gelegenheid door den
veldwachter tevens schoongemaakt. Enkele stukken en
pakken werden, als een betere bewaarplaats eischende, afge-
zonderd, ter secretarie gebracht en voor een nader on-
derzoek gereserveerd. Overigens trof ik hier al zeer weinig
stukken aan, die uit meer algemeen oogpunt van belang
waren. Hetgeen het meest de aandacht trok, ook van den
burgemeester en secretaris, die mij een tijdlang gezelschap
hielden bij het werk, waren stukken over rechten der ge-
meente, de grenzen, de Aa en bruggen daarover, de jacht.

De burgerlijke standspapieren worden in vrij goeden toe-
stand behoorlijk in de kasten ter secretarie bewaard. Het
ware te wenschen dat ook voor het nu op den moeilijk te
bereiken zolder bewaarde archief veiliger bergplaats en ook
kasten-bergruimte werd gevonden of bezorgd.

Te *Berkel* trof ik tegen mijn verwachting een vrij aan-
zienlijk oud-archief aan. Het plaatsje, dat met *Inschoot* en
Heukelom ééne gemeente vormt, is eerst sinds 1803 zelf-
standig en behoorde vroeger, evenals *Haren*, tot *Oisterwijk*
c. a. Maar gelijk naar *Haren* waren ook naar *Berkel* na de
afscheiding een reeks bescheiden, op het afgenomen deel bi-
zonder betrekkelijk, overgebracht. Deze kwamen thans voornl.
uit de onderste vakken van twee diepe kasten ter secretarie
en uit twee kleine kastjes daarboven te voorschijn en be-
sloegen, na de sorteering in volgorde opgesteld op den
vloer der raadzaal, een lengte van een meter of tien. De

Ordering en inventarisatie van oude gemeente- en

rekeningen en kohieren betreffende elk der drie dorpen, de resolutieboeken, voor de drie plaatsen te *Oisterwijk* afzonderlijk gehouden, vormden er het grootste bestanddeel van. Staten werden na de afzondering der weinige oude rechterlijke stukken (waarvan de opzending nog steeds achterwege bleef) van alles opgemaakt en maatregelen tot verbetering der bewaring en behoud der orde voorgeslagen. Ik hoop dat 't volgend jaar vermeld zal kunnen worden dat deze hun beslag kregen.

De oude papieren van den burgerlijken stand hadden een voldoende bewaarplaats ter secretarie en zijn volledig beschreven. Ook die ter R. K. parochie van *Enschot* bewaard werden, dank zij de ook daar weder ondervonden welwillendheid, opgenomen in de lijst.

Boxtel stelde thans de gelden beschikbaar voor het drukken van den inventaris, in 1884 voorloopig opgemaakt. Deze is daarop onder handen genomen ter aanvulling en nadere specificatie. Op den zolder van het raadhuis had ik reeds vroeger een aantal nog tot het oud-archief behorende papieren ontdekt. Zij zijn thans uitgezocht, waarbij de groote massa gedrukte bescheiden en stukken van het nieuw archief, waartusschen zij verspreid en gepakt zaten, alle door de hand moesten gaan en tevens eenigszins geordend zijn geworden. Er waren eenige niet onbelangrijke stukken bij de oudste; zoo o. a. fragmenten van een schepenregister uit het begin der 15de eeuw die, te zamen met een notariëel protocol en registers van verpachtingen der goederen, tien-

burgerlijke staats-archieven in Noord-Brabant.

den enz., behoorende aan den heer van *Bokstel* en *Liemde*, nu in 's Rijks depôt zijn opgenomen en bij het oude rechterlijke archief van *B.* gevoegd; verder verschillende oude reglementen, stukken over de partijenschappen in het eind der 18de en begin dezer eeuw, enz. Eenige registers, in 1811 abusievelijk tot het schepenbanksarchief gerekend en aan het Rijk overgegaan en nu in 's Rijks depôt berustende, hoop ik weder aan het gemeentelijk archief te kunnen doen toekomen. Ik verwacht dat het werk der om- en bijwerking van den catalogus en de uitgaaf er van nog in dit jaar kunnen afloopen; voor de toezending van een exemplaar aan Uw college zal ik zorg dragen.

Te *Udenhout* trof ik slechts zeer weinig oud-archief aan, het meerendeel daarvan nog dateerende na 1803, toen ook *Udenhout* van *Oisterwijk c. a.* gesplitst werd. Toch schijnt ook naar *U.* een deel van het oud-archief der oude eeninge toenmaals te zijn overgebracht. Na ter secretarie en in een ander vertrek den inhoud der kasten te hebben nagezien, en na ook de burgerlijke standspapieren te hebben onderzocht en beschreven, vond ik toch op den zoldervloer een aantal kohieren en andere registers. Ik had nog geen gelegenheid die uit te zoeken en op betere plaats, in het flinke raadhuis goed te vinden, over te brengen.

Thans is ook het in 1884 wegens de verbouwing van het raadhuis gestaakte werk te *Gemert* hervat. Op den ruimen zolder vond ik het geheele archief, registers en losse

Ordering en inventarisatie van oude gemeente- en

stukken dooreen, op den vloer opgetast. Alleen de oude registers van den burgerlijken stand waren in een kast ter secretarie geplaatst, terwijl de oudste en belangrijkste bescheiden tijdelijk door mijn voorganger in veiligheid waren gebracht in 's Rijks depôt, waar zij intusschen herhaaldelijk werden geraadpleegd.

Allereerst ben ik nu overgegaan tot de sorteering der registers en ga zooveel mogelijk voort met de ordering der losse papieren, een werk van grooten omvang. Intusschen worden de besproken belangrijke documenten uitvoerig beschreven, evenals de doop- trouw- en sterfregisters, terwijl van het overige een inventaris volgens de aangenomen regelen wordt opgemaakt.

Zeer merkwaardige stukken zijn bij de oudste papieren aanwezig. *Gemert* was een soevereiniteit, geënclaveerd in het gebied van Brabant's hertog en later van de Staten-Generaal. Het behoorde toe aan de Duitsche orde, ballij van Ouden Biezen (bij *Maastricht*). Deze vestigde er o. a. een belangrijke Latijnsche school. Zij was met strijd in het bezit gekomen, had niet zonder strijd hare rechten uitgebreid en lag in de 17de eeuw in proces over hare heerschappij met de Staten-Generaal. Over al die geschillen zijn gewichtige documenten ook in het gemeente-archief te vinden, hoewel het voornaamste er van berust in het ballij-archief der orde te *Düsseldorf*. Dit heb ik successievelijk goeddeels ter vergelijking en kopieering van het staatsarchief aldaar ter leen gehad, waardoor ik in staat zal zijn het volledige overzicht te geven van de retroacta der Duitsche

burgerlijke stands-archieven in Noord-Brabant.

heeren te *Gemert* en mij niet enkel met de min of meer toevallig in het gemeente-archief bewaarde behoefte tevreden te stellen. Vooral over de liefdadige instellingen, over de gemeene gronden (de Peel), de molens en de processen door de gemeente gevoerd, is het archief rijk aan oude bescheiden. Ook de rekeningen klimmen zeer oud op en het geheel is een der belangrijkste oude lokale archieven in deze provincie, zoodat de arbeid er aan besteed en te besteden de voldoening geeft van een algemeen nuttige te zijn.

Na in het vorige jaar in den toestand van het oud-archief van *Dinther*, in mijn verslagje over 1890 beschreven, verbetering gebracht, het geheel van de elementen, die er niet in hoorden, gezuiverd en het van den zolder naar de raadkamer overgebracht te hebben, wist ik geen beter raad om tot afdoende regeling te komen dan het over te nemen voor 's Rijks depôt. Daartoe werd gereedelijk besloten. Nu zijn niet alleen de rechterlijke van de gemeentelijke papieren gescheiden, maar konden ook deze laatste in die van *Dinther* en die van *Heeswijk* verdeeld, nader bepaald, weder tot dossiers gevormd en in rubrieken afgedeeld worden, terwijl van een gedeelte zelfs reeds een inventaris is opge maakt. Dit werk wordt niet geregeld voortgezet. Het is van langen adem, weinig aantrekkelijk, noch bemoedigend, heeft evenmin haast en behoeft van de zomerreizen voor de archieven in de provincie nu geen tijd meer af te nemen, daar het evengoed in voor- of najaar kan geschieden.

Ordering en inventarisatie van oude gemeente- en

Hetzelfde is het geval met de oude gemeentelijke papieren van *St. Oedenrode*. Ook deze zijn in het Rijks-depôt ondergebracht, na de voorloopige sorteering van het later gevonden gedeelte, waarvan ik de vorige maal verslag gaf. De regeling van dit oud-archief bood overigens veel minder moeilijkheid aan en is dan ook in hoofdzaak reeds geheel geschied. Alleen voor de definitieve afwerking en inventarisatie ontbrak mij in het laatste half jaar de gelegenheid totaal. Uw EdelGrootAchtbaren weten, dat ik sinds den vorigen zomer al mijn krachten gegeven heb aan het groote werk der overneming en regeling van het archief der voormalige gouverneurs- en van het griffie-archief uwer provincie, te zamen het zoogenaamd nieuw provinciaal archief, tot in juli 1850.

Terwijl, gelijk ik in den aanhef deed opmerken, er nog tal van jaren zullen moeten verloopen, vóór overal in de bijna 200 gemeenten dezer provincie aanvankelijk orde en regel in het oud-archief kan gebracht zijn, zal binnen aanmerkelijk korter tijd deze voorwaarde voor duurzaam behoud en bruikbaarheid vervuld zijn ten aanzien van de oude bescheiden van den burgerlijken stand.

Ik blijf mij steeds verheugen deze zaak mij voor eenige jaren te hebben aangetrokken. Het nut niet alleen, maar de noodzakelijkheid er van blijkt bij den gestadigen voortgang van het werk steeds meer. De algemeene toestand

burgerlijke stands-archieven in Noord-Brabant.

dezer documenten is bijna overal verbazend slecht. Na het vroeger hieromtrent medegedeelde behoef ik daarover thans niet nader uit te weiden. Zeer te betreuren is en blijft het inderdaad, dat niet meerdere krachten beschikbaar zijn om het allernoodzakelijkste en spoedeischede te doen. Zooveel tijd als ik er eenigszins voor vinden kon, ja zelfs terwijl ongesteldheid mij tot thuisblijven dwong, heb ik er aan voortgewerkt. Maar het afschrijven der oudste en meest gehavende of bedreigde registers zal ik er aan moeten geven. Ik kan daarvoor bij het vele werk, dat voor mij is weggelegd, werkelijk de uren en de kracht niet vinden.

De ordening, beschrijving en herstelling der registers is weder een goed eind gevorderd. Ongeveer 500 nummers zijn weder geheel afgewerkt en geïnventariseerd. Zoover mij er tijd voor gelaten wordt, zet ik het steeds met denzelfden ijver voort. Moge de eindpaal nader zijn dan ik, bij mijn tegenwoordige geringe hulp, mij nu durf voorstellen. Dan zal ik mijn dank vanzelf vinden in het bewustzijn van, ongedwongen en ongevraagd en enkel omdat ik het niet laten kon, een groot en op zich zelf onaantrekkelijk maar hoogst nuttig werk naar mijne beste krachten te hebben volbracht.

's-Hertogenbosch, juni 1892.

De Rijks-Archivaris in *Noord-Brabant*,

Mr. A. C. BONDAM.

7
e9415

